1962 నుండే 'కృష్ణా పత్రిక' వారు భరద్వాజ రచనలను ఆహ్వానించారు. 'ఇదిగో—అదిగో' అంటూనే, ఒక కథా, అరకథా రాసి సరిపెడుతూనే ఉన్నాడు. ముదిగొండ సుబ్రహ్మణ్యశర్మగారు, రచనల కోసం భరద్వాజను వేటాడటం ప్రారంభించారు. ఈ వేటనుండి తప్పుకోడం తెలియని వాడేం కాదు గానీ, కాశీనాథుని సుబ్రహ్మణ్యంగారు, 'ఉడుం' లాగా పట్టుకొన్నాడు. ఆ పట్టు వల్ల బ్రహ్మాండమైన నవల "పాకుడు రాళ్ళు" రాశాడు భరద్వాజ. ఆ ఊపులోనే 'కరిమింగిన వెలగ పండు'—'జలప్రళయం' నవలలూ రాశాడు. మొత్తం భూగోళ శాస్త్రాన్ని కథాకథన రీతిలో 'వీను వీధిలో వింతలు'గా రాశాడు. అనేక వైజ్ఞానిక వ్యాసాలను రాశాడు. 'వేకువ' పేరుతో హరిజన సమస్య మీద ఒక 'నవలానిక' రాశాడు. ఈ మధ్యలోనే పురుషోత్తం అనువదించిన రెండు ఆంగ్ల కథానికా సంపుటాలను వెలువరించాడు. కొంత కాలం పాటు—— 'జీవన సమరం'లో మునిగి తేలాడు. తెలుగు భాషలో వెలువడిన మొట్టమొదటి 'యథార్థ జీవితగాథా సంపుటి' కర్తగా భరద్వాజను ఆంధ్ర ప్రజలు గౌరవించారు.

ఇప్పుడు కథానికా రచనలో మరో కొత్త ప్రయోగం ప్రారంభించాడు భరద్వాజ. ఒక పదం — ఎన్ని అర్థాల నిస్తుందో — ఒక పదాన్ని ఎన్ని విధాలుగా వాడ వచ్చునో — చెప్పడం, భాషాశాస్త్రివేత్తల పని! పద స్వరూపాన్ని సంపూర్ణంగా అవగాహన చేసుకొంటే తప్ప ఇది సాధ్యం కాదు. అదీగాక ఇది పాండిత్యానికి సంబంధించిన 'గొడవ'. ఈ 'గొడవ'లో ఉన్న క్లిష్టతను తొలగించి, దీన్ని సృజనాత్మకంగా కళాత్మకంగా రూపొందించడం సాధ్యపడుతుందని, భరద్వాజ రుజువు చేశాడు. ఆయన వ్రాసిన 'ఆవంత'—'తే-నీరు'—'పుట్టి'—'ఆ-పన్నులు' — 'వాడే-వీడు' అన్న కథలు ఈ శబ్ద క్రీడలలోని వైచిత్రిని మనకు దర్శనీయం చేస్తాయి. అందులోంచి ఓ కథ]

వాడే వీడు

"ఆకాశవాణి - రావూరి భరద్వాజ రచించిన వాడే వీడు వింటారు."

చచ్చాముగా భగవంతుడా! దాని 'ఫార్మేట్' ఏమిటో కూడా చెప్పకుండా ఎనౌన్సర్ వెళ్ళి పోయాడు. ఇప్పుడేమిటి చేయడం? నేనేం చెప్పాలని ఈ ఎనౌన్సర్ మహాశయుని అభిప్రాయం?

మరో 10, 15 నిముషాల దాకా అతగాడు, ఈ చుట్టు ప్రక్కల కూడా రాడు. ఈ లజ్జు గుజ్జుల్ని యింతటితో ఆపేసి ఈ 15 నిముషాలూ విరామ సంగీతం ప్లే చేయటం పెద్ద కష్టమేమీ కాదుగానీ నాకా పని చేయటం బొత్తిగా యిష్టం లేదు. ఈ శీర్షికను గురించి ఎనౌన్సర్ మహాశయుడు తన మనసులో ఏదో అనుకొనే వుంటాడు. అతనేమను కొన్నాడో తెలీదు. అతనేమను కొన్నాడో, ఏమనుకొని వుంటాడో, ఏమను కొని వుండవచ్చునో, నే ననుకొని యిక కార్యక్రమాన్ని ప్రారంభిస్తాను.

ఆ ఎనౌన్సుమెంటు వింటూనే, నా మనసులో మెదిలిన పుస్తకాలు మూడున్నాయి. పేరు కవి మూడేగానీ — నిజానికొక్కటే పుస్తకమది. పాంచకడీదేవ్ రాసిన అపరాధ పరిశోధక నవల. "వాడే వీడు" — "నేనే" — "కాలూ రాయి" అన్న మూడు పేర్లకింద, మూడు భాగాలుగా వెలుబడిన ఒకే వొక్క నవల అది!

దాదాపుగా 40 సంవత్సరాలనాటి మాట. ఉసిలిపోతున్న గ్రంథాలయం గోడలకు జారగిలబడి, ఎప్పుడూ, ఎవ్వరూ విప్పని బీరువాల తలుపుల్ని తెరచి అందిన ప్రతి పుస్తకాన్నీ, ఆవురావురుమంటూ మింగేసే కాలమది. ఆకలి, దాహం, కాలం, దేశం, ఏవీ ఏ పరిస్థితుల్లోనూ దృష్టికి రాని రోజులవి.

ఆ నవల చదివి, మళ్ళీ చదివి, మళ్ళీ మళ్ళీ చదివి, మళ్ళీ మళ్ళీ మళ్ళీ చదివి - కావాలని ఆపాదమస్తకం భయంతో నింపేసుకొని, ఆ భయాన్ని పోగొట్టుకునేందుకు గుంజుకొని, రుంజుకొని, ఉన్న ధైర్యాన్నంతా పుంజుకొనడంలో వుండే హాయి - క్షమించండి, ఇప్పుడు నా కెక్కడా కనిపించడం లేదు. ఎంచేత ? ఎంచేతనో మనవి చేస్తాను.

ఒకటేమిటంటే...

ఉండండి — ఎనౌన్సర్ లబలబ లాడి పోతున్నాడు. నేను చెప్ప పలసింది, 'వాడే వీడు' అన్న నవలను గురించి కాదనుకుంటాను... ఏం మహానుభావా ! మరిదేన్ని గురించి ? అతనేదో అంటున్నాడు. అంటున్నట్టు నేను కంటున్నాను. కానీ వినబడదు. అతనికీ నాకూ మధ్య గాజుపలకలు అడ్డం వున్నాయి. నయనేంద్రియమే తప్ప — శ్రవణేంద్రియం ఉపయోగపడ దిప్పుడు—

పోనీ అతని ఆదేశాన్ని పాటించి, ఇక్కణ్నించే నా కొత్త కార్య క్రమం ప్రారంభిస్తాను. ప్రారంభించాను - అది ప్రారంభమై కూడా పది సెకెండ్లయింది.

"వాడే వీడు" అన్న ఈ శీర్షిక వినంగానే నాకు మొదట స్ఫురించింది, పాంచకడీదేవ్ రాసిన అపరాధ పరిశోధక నవల—

ఎనౌన్సర్ మహాశయుడు అది కాదన్న తరవాత స్ఫురించింది ఈ వాక్యానికున్న వివిధార్థాలు. కొంచెం విడమరచి చెప్పుకుందాం.

"వాడేవీడు" అన్న వాక్యంలో రెండు పదాలున్నాయని తెలుస్తూనే వున్నది. ముందుగా 'వాడే' అన్న పదాన్ని తీసుకొందాం. ఈ పదానికి వాడిపోయే, కసు గందే, మ్లానమయ్యే, వాడుకచేసే, వుపయోగించే, అతనే, అనే అర్థాలున్నాయి. మహాపండితులూ, భాషా శాస్త్ర వేత్తలూ, ఇందులోంచి, ఇంకిన్ని అర్థాలను పిండుతా రనటంలో మనకెవరికీ అనుమానాల్లేవుగదా !

ఇహ రెండవది — "వీడు" అన్న పదం. దీనికి పుంజీల కొద్దీ అర్థాలున్నాయి. వీడు — అంటే, వదలిపెట్టు, విడిచిపెట్టు, విశదం చెయ్యి, ఇల్లు, కొనసాగు, వర్ధిల్లు, పెరుగు, ఎదుగు, కట్నము, కానుక,

పట్టణము, శిబిరము, అధికజన సమూహము అన్న అర్థాలతో పాటుగా; మధ్యలో అర్థానుస్వారాన్ని చేర్చినప్పుడు; ఇతను, ఈ పురుషుడు, అన్న అర్థాలూ కనబడతాయి. విరివిగా; చూశారా - క్షమించండి యిక్కడ చూడ్డానికేమీ లేదు; 'విన్నారా' అనాలి, విన్నారా తమషా ! అటు యిటూ యెటునుండి చూసినా "విస్తృతి", "పుష్కలం", "సమృద్ధి" అన్న అర్థాలిచ్చేపదం ఈ 'విరివి' అనిపిస్తుంది మనకు. వచ్చిన చిక్కేమిటంటే ఇక్కడ ఈ అర్థంలో, ఈ పదప్రయోగం చేసి తీరాలంటే "ర" సాధు రేఫం కాకూడదు. శకటరేఫం కావాలి. కాదూ "పూవు" అన్న అర్థంలోనో, వికసించినది, వీడినది, తొలగినది— అన్న అర్థంలోనో ఈ పదాన్ని ప్రయోగించి నప్పుడు 'ఱ' అని శకట రేఫం ఉండనవసరం లేదు. సాధు రేఫం మాత్రమే ఉండాలి. ఇక్కడ మరో అప ప్రయోగం పొడుచు కొచ్చి, మనస్సులో కలుక్కుమంటున్నది. "అవసరం" అని ఇంతకు ముందో ముక్క అన్నాను— "అవశ్యకత" — "అక్కర", అని నా అభిప్రాయం. కానీ నిఘంటువులు దీనికొప్పుకోవు. 'అవసరం' అంటే- సమయం, వేళ, కురియుట, ఒకానొక మంత్ర విశేషం- ఇల్లాగా ఎన్నెన్నో అర్థాలున్నాయి. ఇక ఇందుకు సంబంధించిన కవి ప్రయోగాలు మన సాహిత్యం నిండా కోకొల్లలు. ఉదాహరణకు మనవి చేస్తాను—

...క్షమించండి ! మళ్ళీ మన గడబిడ రావు రంగప్రవేశం చేశాడు. ఏం బాబూ ! ఈ సారి తమ బిడగడ లెందుకయ్యా ? నీ మాట నేను శిరసావహించానే ! నేనిప్పుడు పాంచకడీదేవ్‌గారి అపరాధ పరిశోధక నవల "వాడే వీడు" ను గురించి మాట్లాడడం లేదు. తమరు, నాపట్ల దయతో ప్రకటించిన "వాడేవీడు" అన్న శీర్షికను జస్టిఫై చేయడానికి కుస్తీ పడుతున్నాను. అందుకని నలభయ్యేళ్ళ కిందటి నా జ్ఞాపకాలను, నన్నీ ఆవదలో ఆడుకొమ్మని ఆహ్వానిస్తున్నాను. గుర్తున్నంత వరకూ,

నానార్థాలను చెప్పుకు పోతున్నాడు... ఇక - నా దోవన నన్ను పోనీ. నే చెప్పుకునే సంజాయిషీ నన్ను ఒప్పుకోనీ...

ఉఁహూ! మనవాడు ఒప్పుకోడం లేదు. అతనిక్కావలసింది పదాలు, పదాలకున్న నానార్థాలు కావేమో! మరేమి కావాలో తెలీదు... నాయనా! ఇంక నువ్వేమన్నా అనుకో. జరిగిందానికి మన్నించమని కోరుతూ నా చాతనైనది కథ చెప్పడమే గనక, మిగిలిన సమయానికి ఆ కథ చెప్పేసి నా దోవన నేను చక్కా పోతాను. ఆ దరిమిలా, నువ్వే గంగలో దిగినా, నువ్వే గంగలో దిగక పోయినా నాకు విచారం లేదు. నేను నా కథను చెప్పుకు పోతున్నాను...

అసలు నా మొదటి పేచీ, ఈ శీర్షికతోనే! "వాడే వీడు" అనడంలో ఇప్పుడు నాకు స్ఫురిస్తున్న మూడో అర్థం "వాడిపోతున్న పట్నం" అని. కలకల లాడవలసిన పట్నం, పక పక లాడవలసిన పట్నం, తెక తెక లాడు తున్నదేం? మిగతా దేశమంతా బెట్టలిచ్చి పోయినా, నగరం, మాగాణం కావలసిందేనే! నదులన్నీ సాగరంలో కలిసిన రీతి, రోడ్లన్నీ రోమ్‌ను చేరుకొన్న భాతి, దేశ సంపదంతా, నగరాలకూ పట్నాలకూ ప్రవహించడం నీతి! అల్లానే జరగడం రీతి. మరెందుకు నగరం వాడిపోవడం?

నగరం మిసమిసలాడే మిఠారి కత్తె

నగరం మోసాలకు ఆవాసం.

నగరం మింగడానికి మెతుకు లేకపోతేనేం?

నగరం మీసాలకు సంపెంగ నూనె గమగమలు.

నగరం నిండా—

...క్షమించండి!

ఇల్లాగా నగరం మీద అనగా "వాడే వీడు" మీద చెప్పుకు పోదామనుకొన్నాను. నా వాగ్దానం నిలబెట్టుకొందా మనుకొన్నాను. కానీ మన గడబిడరావుగారు నోరూ, నెత్తీ మోదు కొంటున్నారు. అంటే వారనుకొన్నది యిదీ కాదన్న మాట...సరే! ఏం చేస్తాం? రోటిలో తల దూర్చిన తదుపరి రోకటి పోటునకు భయపడ నేల? వేరొండు గాథను పలికెదను గాక!

నాయనా! ప్రియమైన తికమకరావుగారూ! ఆఖరు సారిగా చెబుతున్నాను - ఇప్పటికే దాదాపుగా సగం సమయం ఈ గొడవతో సరిపోయింది. ఇప్పుడు మళ్ళీ కొత్తగా కథ మొదలెట్టే వోపిక నాకూ లేదు. పొరపాటుగానో, గ్రహపాటుగానో, నగరం గురించి కొంత చెప్పుకొచ్చాను. ఇప్పుడు రంగస్థలం మార్చి, పాత్రల్ని మార్చి కొత్తగా మొదలెట్టడం కన్నా - ఆ రంగం మీదనే, ఆ పాత్రలతోనే నా కొత్తకథ ప్రారంభిస్తాను. నువ్వొప్పుకో, ఉరేసుకో - నాకు సంబంధం లేదు. ఓరి నీ ఇల్లు బంగారం గానూ! మళ్ళీ ఏమిటయ్యా బాబూ! అవును, నాకు గుర్తున్నది. ఇంతవరకూ, రంగస్థలం మాత్రమే సిద్ధం చేశాననీ, పాత్రల్ని ప్రవేశ పెట్టలేదనీ, నాకూ జ్ఞాపకం ఉన్నది. రంగస్థలం ఏర్పాటు చేసిన వాణ్ని పాత్రల్ని తీసుకు రానుటయ్యా బాబూ! పోనీ మాట వరసకు అనుకొందాం! పాత్రలు రావడమంటే నేరుగా రంగస్థలం మీదికే రావాలా? వచ్చినంత మాత్రాన ఏదో చెత్త మాటాడాలా? ఖాళీగా రంగస్థలాన్నుంచి, పాత్రల నన్నింటినీ, తెర వెనక ఉంచి, అద్భుతంగా ప్రదర్శనను రక్తి కట్టించవచ్చు. అలాంటి నాటకం ఓటి రాద్దామనీ ప్రదర్శించుదామనీ నాకూ కుతూహలంగా వుంది. అయినా నేనిప్పుడు కథ చెబుతానన్నాను గానీ, నాటక మాడతా ననలేదు. అదీగాక ఇంతవరకూ పాత్రలు ప్రవేశించక పోతే మాత్రమేం? ఈ కార్యక్రమం ముగిసేలోగా

ఎప్పుడైనా ప్రవేశించవచ్చు. ఇక వినడం ప్రారంభించు! నాయకుని పేరు-అసలు-ఓ సంగ జ్జెప్పండి. ప్రతీ పాత్రకీ ఓ పేరు వుండి తీరాలా? ఈ నా కథానాయకునికి, ఏదో ఓ పేరు పెట్టి, అతని విశ్వరూపాన్ని ఆ చిట్టి, పొట్టి, బుజ్జి, బుడ్డి పేరులోకి కుదించడం నా కసలే యిష్టంలేదు.

అతనిది విశ్వరూపమన్నాను గదూ! అతనుండేది గూడా ఈ విశ్వమంతటానూ! అతన్ని నేను చాలా చోట్ల చూశాను. అమెరికాలోని సువిశాలమైన గోధుమ పొలాల్లో చూశాను. అక్కడి కీకారణ్యాల్లో కలప నరుకుతున్నప్పుడు చూశాను. కాంగోలో — యురేనియం గనుల్లో చూశాను. దక్షిణాఫ్రికాలోని చిత్తడి నేలల్లో, చెట్లకొమ్మలమీదా చూశాను. మధ్య ప్రాచ్య దేశాలలోని ఎగసిన ఎడారుల మధ్య, నిప్పులుమిసే ఎండకు మండుతూ, ఇసుకను ఫలహారంగా తింటున్నప్పుడు చూశాను. ఉగాండాలో కదళీవనాలకు కాపలా కాస్తున్నప్పుడూ; బురిండీలో, భాస్వరాన్ని బళ్ళ కెత్తుతున్నప్పుడూ; బర్మాలోని బాడవ పొలాల్లో, వొంగి వరినారును నాటుతున్నప్పుడూ; పారిస్‌లో, పగుపుకత్తెలుండే వీధుల మొగదల నుంచున్నప్పుడూ అతన్ని నేను చూశాను.

దయచేసి నాకు అడ్డు రాకండి! నా కథా నాయకుణ్ని గురించి చెప్పవలసింది చాలా వుంది. పొలం దున్నడం, విత్తనాలు చల్లడం, ఎదిగిన పైరుకు కాపలా కాయడం, నూర్చడం, బస్తాల కెత్తడం, ఖామందు ఇంటికి చేర్చడం, మెట్టు కట్టడం, చెమట తుడుచుకోడం, తను పండించిన పంటకేసి చూడడం, చూస్తూ చారెడు గింజలకోసం, చిరుగుల పంచె చాపడం, ఖామందు ఖస్సుమని లేవడం, గుడ్లనీరు గుడ్ల కుక్కుకుంటూ ఆవురుమనడం, నా కథానాయకునికి తెలుసు.

భూగర్భంలో లోతులకు వెళ్ళడం, అగ్రరుతో రంధ్రాలు తొలవడం ఖనిజాలను గంపలకెత్తడం, ఫాక్టరీలకు రవాణా చేయడం, ఆ ముడి

సరుకుతో రకరకాల వస్తువుల్ని తయారుచేయడం, ఆ వస్తువుల్ని నీ — నా — ఉపయోగాలకు అందించడం నా కథానాయకునికి తెలుసు.

అతనికి పని చేయడం తెలుసు. పని లేనప్పుడు పస్తులుండడం తెలుసు. ఆకలి తెలుసు. ఆక్రోశన తెలుసు. మహా భవనాలు నిర్మించడం తెలుసు. వాటి నీడన తలదాచుకోవడం తెలుసు. ధాన్యపురాసుల్ని సృష్టించడం తెలుసు. ఆ రాసుల పక్కనే గుర గురలాడే పేగులతో, కడుపులో కాళ్ళెట్టుకొని, గొణుగుతూ పడుకోవడం తెలుసు. దొంగతనం తెలుసు. తాగడం తెలుసు. ఎండకు తడపడం తెలుసు. వానకు నానడం తెలుసు. చలిని చేతులతో ఎదిరించి, రోడ్డువార ముడుచుకోవడం తెలుసు. పిల్లల్ని కనడం తెలుసు. వారిని హోతికకూ పరకకూ అమ్ముకోడం తెలుసు. వారి కన్నూ కాలూ పొడిచేసి, విరిచేసి, వారిని చూపుతూ అడుక్కోడం తెలుసు. చెత్త కుండీల దగ్గర తిండి తునకలకోసం అన్వేషించడం తెలుసు.

నా కథానాయకుడు మితాహారి! ఎప్పుడు ఎంత దొరికితే అంతే తింటాడు. నా కథానాయకుడు మహాయోగి. ఎంత చిన్న గుడ్డముక్కతో నైనా సరిపెట్టేసుకుంటాడు. నా కథానాయకుడు పరమ శాంత చిత్తుడు. తనచుట్టూ ఎంత అన్యాయం జరుగుతున్నా, కోపం తెచ్చుకోడు. నా కథానాయకుడు ధీరోదాత్తుడు. తనకింత అన్యాయం జరిగినా తనింత అధోగతిలోఉన్నా కిమ్మనడు. నా కథానాయకుడు అల్పసంతోషి. పిడికెడు మెతుకులు పెడితే—నీకు ఉత్తమ లోకాలను ప్రసాదిస్తాడు. నా కథానాయకుడు గొప్ప భక్తుడు. ఏది యాచించినా దేవునిపేరు మీదుగానే అడుగుతాడు! నా కథానాయకుడు సౌమ్యవాది. నీవు తిండిపెట్టినా, తిట్లు పెట్టించినా, "భగవదర్పితం" అనగలడు. నా కథానాయకుడు మహా

త్యాగి. ఇంకొకరి తప్పును కాసుకూ, కాసీకి ఆశించి, తన నెత్తిమీద వేసుకొని, చావుదెబ్బలు తింటాడు.

నా కథానాయకునికి తెలుసు — ఇంటికన్నా గుడి పదిలంగా ఉంటుందని! నా కథానాయకునికి తెలుసు, గాలి తాగి ఎండ తినడంకన్నా కటకటాల వెనక బతకడమే సుఖమని! నా కథానాయకునికి తెలుసు, ఎప్పటికో ఒకప్పటికి న్యాయం గెలుస్తుందని! నా కథానాయకునికి తెలుసు, తను పూర్వజన్మలో పంచ మహాపాతకాలూ చేశానని! నా కథానాయకునికి తెలుసు. పుణ్యాత్ములకే తప్ప, తిండి, గుడ్డ దొరకవని!

అతని జీవితం చిత్రం
అతని మనుగడ విచిత్రం!
అతను లేని దేదీ లేదుగదా ఇక్కడ
అతను లేనిదే — లేదుగదా మనుగడ
అతనిదంటూ ఏమీ లేదిక్కడా ఎక్కడా
అందుకే తిరుగుతాడు అక్కడక్కడా
మరీ బొత్తిగా లేనప్పుడు జరుగుబాటు
విధిలేక చేస్తాడు తిరుగుబాటు
ప్రాణం ఎంత తీయనిదో నీకు తెలీదా?
బతుకుటాశ ఎంత గట్టిదో
నీకు తెలీదా?
ఆ తీపిని వొదులుకొని/ఆ ఆశను వొదుల్చుకొని
అన్నీ తెంపేసి
నిలువును నిప్పులతో నింపేసి

అప్పుడు ఎదుగుతాడు ఈ నా కథానాయకుడు
"రవిబింబం బుపమింప
పాత్రమగు ఛత్రంబై, శిరోరత్నమై
శ్రవణాలంకృతియై, కళాభరణమై
సౌవర్ణకేయూరమై ఛవిమత్కంకణమై
కటిస్థలి నుదంచద్ఘంటయై
నూపుర ప్రవరంబై, పద పీఠమై" ఎదుగుతాడు.

ఆ తరువాత—

"ప్రళయాగ్నిచ్ఛటభంగి, కుంభి విదళింపంబారు"
సింహాకృతితో నా కథానాయకుడు నడుస్తాడు.
"పృథ్వీతలంబెల్ల ఆకులమైక్రుంగ
కుఠారియై, కవచియై, కోదండియై
కాండియై, ఛవియై, సాహసియై
మృగాజన మనోజ్ఞశ్రేణియై తూణియై"
నిలబడతాడు నా కథానాయకుడు!
అవును. వాడే, ఈ బ్రహ్మాండమంతా,
"మృగాజన మనోజ్ఞ శ్రేణియై తూణియై" నిలిచిన వాడే!
సందుల్లో గొందుల్లో హీనంగా దీనంగా,
ఏడుస్తూ, బతుకుబండి ఈడుస్తూ
బతుకుతాడే వాడే నా కథానాయకుడు
వాడే భవిష్యన్మానవుడు—
వాడే వీడు!
వీడే వాడు ! !

* * *